

مقایسه عملکرد بانک‌های اسلامی و غیر اسلامی در کشور قطر با استفاده از الگو CAMELS

محمد جواد محقق‌نیا*

علی بالاوندی**

سوده کاردر***

* استادیار، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران

** دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد بانکداری اسلامی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران

*** دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد بانکداری اسلامی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران

چکیده

کشور قطر از جمله کشورهایی است که هر دو نظام بانکداری اسلامی و ربوی در آن وجود دارد و در کنار هم به ارائه خدمات بانکی به مشتریان می‌پردازند. این پژوهش اقدام به بررسی عملکرد بانک‌های اسلامی و غیراسلامی در کشور قطر با استفاده از الگوی camels که یکی از مهم‌ترین روش‌های ارزیابی عملکرد نظام بانکی است، کرده است. در این پژوهش، به‌منظور دستیابی به این هدف از نسبت‌های مالی مربوط به ۹ بانک اسلامی و غیراسلامی در کشور قطر، برای سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ استفاده شده است. نتایج نشان داد که بانک‌های اسلامی سودآورتر و با ثبات‌تر از بانک‌های غیراسلامی در طول دوره مورد بررسی بوده‌اند. در مقابل بانک‌های غیراسلامی از نظر نقدینگی و اندازه بانک وضعیت بهتری داشته‌اند و در رتبه‌بندی کلی، بانک‌های اسلامی رتبه‌های بالاتری کسب کرده‌اند، که نشان از عملکرد بهتر آن‌هاست.

واژگان کلیدی: بانکداری در قطر، بانکداری اسلامی، الگوی CAMELS

Abstract

Qatar is among the countries which give services to clients in both Islamic and usury banking systems. In the present research, we have studied the Performance of Islamic and non Islamic banks of Qatar using Camels model, which is one of the most important methods of evaluating the Performance of banking systems. To achieve this (goal), we have used the financial ratios of 9 Islamic and non Islamic banks in the years of 2011_2014. The results show that Islamic banks were more profitable and stable than non Islamic ones in the considered period, whereas the non Islamic banks were better in Liquidity and size, and in general ranking, the Islamic banks were at higher a grade which indicates these banks had better Performance.

Key words: Qatar banking sector, Islamic banking, CAMELS model

مقدمه

بسیاری از منابع و پژوهش‌ها در زمینه بانکداری اسلامی شروع بانکداری اسلامی را در کشور مصر با تأسیس بانک پس‌انداز مصر^۱ در سال ۱۹۶۳ می‌دانند. هر چند این بانک در سال ۱۹۶۷ به دلیل فشارهای سیاسی تعطیل شد. دوره توسعه بانکداری اسلامی را می‌توان هم‌زمان با تأسیس بانک توسعه اسلامی در سال ۱۹۷۴ توسط سازمان کشورهای اسلامی دانست، زمانی که به دلیل اعمال تحریم‌های ایجاد شده توسط کشورهای صادرکننده نفت، قیمت نفت و به تبع آن ثروت کشورهای صادرکننده نفت افزایش یافته بود.

بانک اسلامی یک مؤسسه پولی و مالی تعریف شده است که با دریافت و یا پرداخت نمی‌کند و با توجه به نقش واسطه‌گری مالی و بر مبنای عدالت به ارائه خدمات بانکداری و مالی، تجهیز و تخصیص منابع مطابق با اصول شریعت می‌پردازد [۱]. بانک اسلامی وجوه نزد خود را (بدون وام دادن یا بهره) در فعالیت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری براساس مشارکت در سود به کار می‌گیرد و در صورتی که فعالیت مورد نظر زیان‌کننده، بانک نیز همانند سایر شرکاء در زیان سهام خواهد بود [۲]. تفاوت‌های دو نوع بانکداری ربوی با غیرربوی بیش‌تر در مسئله تجهیز منابع و اعطای تسهیلات است. در همه عملیات بانکی دو عمل تجهیز منابع و مدیریت مصارف از جمله اصلی‌ترین عملیات بانکی است که بانک را به صورت یک واحد مالی از دیگر واحدهای اقتصادی متمایز می‌کند. نظام بانکداری بدون ربا نیز از این قاعده مستثنی نیست و بانک اسلامی نیز مانند سایر بانک‌ها با استفاده از منابع پس‌انداز گروهی از افراد جامعه، نیازهای مالی دیگر گروه‌ها را تأمین می‌کند.

بانکداری اسلامی از روندی رو به رشد به خصوص در سال‌های اخیر برخوردار بوده است. این نرخ سریع رشد که در بانکداری اسلامی مشاهده می‌شود با افزایش تقاضا در میان مسلمانان، رشد درآمدهای نفتی در کشورهای خاورمیانه و جذابیت خدمات مالی شریعت‌مدار برای سرمایه‌گذاران غیرمسلمانی که به دنبال فعالیت‌های بانکداری اخلاقی هستند، قابل استناد است. هم‌اکنون بانکداری اسلامی با حضور در ۷۵ کشور، بخش چشمگیری از چشم‌انداز جهانی اقتصادی را شکل می‌دهد.

^۱ MitGhamr Savings Bank

از سوی دیگر، پس از بحران مالی و اقتصادی در جهان، بسیاری از کارشناسان اقتصادی در کشورهای با اقتصاد آزاد بر این باورند که بانکداری اسلامی با داشتن ویژگی‌های منحصر به فرد خود می‌تواند جایگزین مطمئن و خوبی برای بانکداری متعارف باشد. بانکداری اسلامی در کشور قطر با تأسیس بانک اسلامی قطر در تاریخ هشتم ژوئیه سال ۱۹۸۲ به‌عنوان یک شرکت سهامی به‌منظور ارائه خدمات بانکی براساس شریعت اسلامی در چارچوب مقررات بانک مرکزی قطر راه‌اندازی شد. این بانک در جولای سال ۱۹۸۳ عملیات خود را با یک شعبه آغاز کرد. هم‌اکنون هر دو نظام بانکداری اسلامی و ربوی در این کشور فعالیت می‌کنند. در بانک‌های اسلامی این کشور از میان روش‌های مختلف تأمین مالی اسلامی، عقود اجاره^۱ به‌شرط تملیک، مباحه و استصناع از کاربرد بیش‌تری نسبت به سایر عقود در تجهیز و تخصیص منابع بانکی برخوردار هستند.

در کشور قطر دو نهاد قانونی مرتبط با فعالیت‌های بانکی، یعنی بانک مرکزی قطر و مرکز مالی قطر، در حوزه نظارت شرعی به فعالیت مشغول‌اند، نظارت شرعی در سطح مؤسسات مالی و نه در سطح نهاد قانون‌گذار (بانک مرکزی و یا مرکز مالی قطر) پیگیری می‌شود. از این‌رو به‌منظور پر کردن، نبود مرجع قانونی جهت حل اختلافاتی که ممکن است بین اعضای هیئت‌های شریعت در مؤسسات مالی اسلامی به‌وجود بیاید، دولت قطر، شورای عالی شریعت را در وزارت اوقاف به‌عنوان تصمیم‌گیر نهایی به‌منظور رسیدگی به اختلافات فقهی بین اعضای هیئت‌های شریعت تعیین نموده است [۳].

هم‌اکنون هجده بانک در کشور قطر فعالیت می‌کنند که هفت بانک از این تعداد، بانک‌های خارجی هستند. از یازده بانک داخلی این کشور تنها چهار بانک به‌صورت اسلامی فعالیت می‌کنند. در ادامه با استفاده از الگوی camels^۲ که یکی از پرکاربردترین و محبوب‌ترین روش‌های بررسی عملکرد بانک‌هاست به مقایسه عملکرد بانک‌های اسلامی و غیراسلامی در کشور قطر طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ پرداخته‌ایم.

^۱ Leseang

^۲ CAMELS: Capital, Assets, Management, Earnings, Liquidity, Sensitivity

۱- پیشینه پژوهش

استفاده از این الگو در مطالعات مربوط به بانکداری در کشورهای در حال توسعه، محدود است، ویرنکار و تانکو (۲۰۰۸) با استفاده از این روش عملکرد بانک‌های بزرگ نیجریه را مورد بررسی قرار دادند [۴]. سانگمی و نذیر^۱ (۲۰۱۰) به بررسی عملکرد دو بانک در کشور هند با استفاده از این الگو پرداختند [۵]. همچنین اگاروال و سینها^۲ نیز به بررسی عملکرد مؤسسات مالی بزرگ هند با استفاده از این الگو پرداختند [۶]. یکی از مطالعات جامعی که با استفاده از این الگو به بررسی عملکرد بانک‌ها پرداخته است، پژوهش مربوط به درویز و پودپیرا (۲۰۰۸) است، که به بررسی عملکرد پنج بانک بزرگ جمهوری چک، قبل و بعد از دوره خصوصی‌سازی پرداخته‌اند [۷]. اتیکوگوالاری (۲۰۰۹) با استفاده از رویکرد یاد شده به بررسی عملکرد بانک‌های قبرس پرداخت، این پژوهش برای یک دوره مشخص و با تمرکز بر پنج بانک بزرگ قبرس صورت گرفت و نتایج آن گویای این بود که سودآوری و کیفیت مدیریت در طول دوره مورد بررسی بهبود یافته است هر چند نرخ کفایت سرمایه و کیفیت دارایی‌ها رو به وخامت گذاشته است [۸].

آموزه‌های دین اسلام نیز به موضوع کارایی و برنامه‌ریزی بر پایه دانش و تدبیر توجه کامل دارد. برای مثال امام حسن مجتبی (ع) می‌فرماید: "با عقل و تدبیر از هر دو سرای می‌توان بهره برد هر که عقل و تدبیر ندارد از هر دو سرای بی‌بهره است" [۹]. از امام رضا (ع) نقل شده است: "مردی نزد امام صادق (ع) آمد و به‌عنوان نصیحت گفت: ای ابو عبدالله چرا سرمایه‌هایت را پخش کردی اگر آن‌ها را یکجا سرمایه‌گذاری می‌کردی کم هزینه‌تر و سودآورتر بود؟ امام صادق (ع) در پاسخ فرمود: سرمایه‌ها را متفرق کردم تا اگر بر یکی آسیب رسد دیگری از آسیب محفوظ بماند و به این ترتیب مجموعه سرمایه حفظ می‌شود" [۱۰].

مرور ادبیات و پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که پژوهشگران و صاحب‌نظران مختلفی درخصوص بررسی و مقایسه عملکرد بانک‌های اسلامی و غیراسلامی مطالعه انجام

¹ Sangmi and Nazir

² Agarwal and Sinha

داده‌اند. برای بررسی و مرور پیشینه تجربی پژوهش چند نمونه از مطالعات انجام شده در این حوزه در ادامه ذکر شده است.

صمد (۱۹۹۹) و صمد و حسن (۲۰۰۰) عملکرد بانک‌های تجاری و اسلامی مالزی را مورد مقایسه قرار دادند و نتیجه گرفتند که بانک‌های تجاری از نظر اندازه ریسک نقدینگی و بهره‌وری مدیریتی نسبت به بانک‌های اسلامی عملکرد بهتری داشته‌اند [۱۱]، [۱۲].

یحیی و همکاران (۲۰۱۲) به بررسی و مقایسه کارایی نسبی بانک‌های اسلامی و تجاری در مالزی با استفاده از تحلیل پوششی داده‌ها طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۸ پرداختند، نتایج نشان داد که کارایی بانک‌های اسلامی می‌تواند معادل کارایی بانک‌های تجاری در کشور مالزی باشد [۱۳]. آجلونی و دیگران (۲۰۱۳)، کارایی بانک‌های اسلامی اردن و کارایی نسبی هر بانک را طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۹ با استفاده از الگوی تحلیل پوششی داده‌ها^۱ با فرض بازدهی ثابت نسبت به مقیاس و محاسبه نسبت‌های مالی مورد ارزیابی قرار دادند. در این تحقیق با به‌کارگیری چهار متغیر ورودی (سپرده‌ها، دارایی‌های ثابت، هزینه‌ها و حقوق صاحبان سهام) و دو متغیر خروجی (تسهیلات و دیگر دارایی‌های درآمدزا) نشان دادند که در طول دوره مورد بررسی، بانک‌های اسلامی اردن همواره کارا بوده و نوسان‌های چشمگیری نداشتند. به عقیده آن‌ها در رتبه‌بندی بانک‌ها با استفاده از روش DEA و نسبت‌های مالی تفاوت معناداری وجود ندارد و مدیران بانک‌های اسلامی اردن می‌بایستی کارایی بانک‌ها را از طریق بهبود در تخصیص و استفاده بهینه از منابع جهت تولید محصولات نهایی افزایش دهند [۱۴].

یودیستیرا (۲۰۰۴)، با استفاده از مدل DEA و دو فرض بازدهی ثابت و متغیر نسبت به مقیاس، کارایی فنی ۱۸ بانک اسلامی در ۱۲ کشور را در طی دوره ۱۹۹۷-۲۰۰۰ بررسی کرد. وی در پژوهش خود تسهیلات، سایر درآمدها و دارایی‌های نقدشونده را به‌عنوان خروجی و هزینه کارکنان، دارایی‌های ثابت و سپرده‌ها را به‌عنوان ورودی در نظر گرفت و نشان داد که کشورها نقش تعیین‌کننده‌ای در تفاوت کارایی ظاهر شده در

^۱DEA: Data Envelopment Analysis

نمونه‌های مورد بررسی را ایفا می‌کنند. به‌عنوان مثال بانک‌های اسلامی منطقه خاورمیانه نسبت به بانک‌های مشابه در خارج از منطقه از کارایی کم‌تری برخوردار هستند و بازار مشترک تأثیر معناداری بر کارایی نداشته است [۱۵].

تاهیر و دیگران (۲۰۱۱)، به ارزیابی کارایی فنی و مدیریتی بانک‌های اسلامی در چهار منطقه آفریقا، آسیای دور و مرکزی، اروپا و خاورمیانه در دوره زمانی ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۸ با استفاده از روش ناپارامتری تحلیل پوششی داده‌ها پرداختند. آن‌ها با به‌کارگیری تسهیلات و دارایی‌های درآمدزا به‌عنوان متغیر خروجی و سپرده‌ها و هزینه‌های بالاسری تحت متغیر ورودی دریافتند که بانک‌های اسلامی از نظر مدیریتی ناکارا بوده و استفاده از مجموعه‌ای از آزمون‌های پارامتری و ناپارامتری نشان می‌دهد که تفاوت معناداری در کارایی بانک‌ها از نظر اندازه وجود دارد و بانک‌های بزرگ‌تر نسبت به بانک‌های متوسط از کارایی بیش‌تری برخوردارند و مناطق مختلف جغرافیایی تأثیری بر کارایی بانک‌ها ندارند [۱۶]. بیدآبادی و الهیاری (۱۳۸۷) در مطالعه‌ای به بررسی کارایی نسبی مدیریت دارایی و بدهی در بانکداری اسلامی پرداختند و با مقایسه نسبت‌های مالی به این نتیجه رسیدند که بانکداری اسلامی نسبت به بانکداری متعارف کاراتراند [۱۷].

طیب‌نیا و ترشابی (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان محاسبه کارایی بانک‌های ایران با استفاده از شکل تبعی انعطاف‌پذیر جامع فوریر و تحمیل شرایط منظم پرداختند. و با استفاده از بهینه‌یابی غیرخطی کارایی بانک‌های ایران را محاسبه کردند و به این نتیجه رسیدند که بانک‌های ایران به‌طور متوسط با ۱۵ درصد ناکارایی روبه‌رواند [۱۸].

موسویان و همکاران (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان "نقش شورای تخصصی فقهی در ارتقای سطح مشروعیت و کارایی بانک‌های اسلامی (مطالعه تجربه چند کشور اسلامی)" که با روش توصیفی و تحلیل محتوا انجام دادند به این نتیجه رسیدند که چنین نهادی با نظارت بر انطباق قوانین و عملکرد بانک‌ها با موازین اسلامی، فضای اعتماد را برای کارگزاران و فضای اطمینان را برای مشتریان بانک‌ها فراهم می‌کند و ریسک شریعت را کاهش می‌دهد و با روزآمد کردن قانون عملیات بانکی و طراحی ابزارهای مالی جدید بر کارایی بانکداری اسلامی می‌افزاید [۱۹].

نبی و دیگران (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان "مطالعه تطبیقی بانکداری اسلامی و متعارف در ایران و مالزی با رویکرد سودآوری" به مقایسه عملکرد ۸ بانک ایرانی و ۴ بانک اسلامی مالزی و ۷ بانک متعارف مالزی پرداختند. نتایج حاکی از برتری مطلق شاخص‌های سودآوری در بانکداری متعارف مالزی درباره متغیرهای نسبت تسهیلات به دارایی و نسبت هزینه‌های غیر بهره‌ای به کل دارایی نسبت به سایر رقبای بانکی خود است [۲۰]. ابراهیم انور و همکاران (۲۰۱۰)، با استفاده از فن تحلیل پوششی داده‌ها و با به‌کارگیری چندین شاخص کارایی و تغییرات بهره‌وری، به ارزیابی کارایی فنی ۱۲ بانک اسلامی برحسب مقادیر کارایی ناشی از مقیاس و کارایی ناشی از مدیریت در سودان طی دوره ۲۰۰۷ و ۲۰۰۸ پرداختند. آن‌ها با به‌کارگیری دو متغیر ورودی (حقوق و دستمزد و سپرده‌ها) و دو متغیر خروجی (تسهیلات و سود خالص) نشان دادند که در میان دوازده بانک مورد بررسی تنها دو بانک بزرگ سودان از نظر کارایی فنی در سطح بالایی قرار دارند، در حالی که کوچک‌ترین بانک نمونه با مالکیت خصوصی از نظر مدیریتی، کارا بوده، لیکن از نظر کارایی فنی ناشی از مقیاس ناکاراست [۲۱].

کبیر حسن (۲۰۰۴)، کارایی سود و کارایی هزینه را برای بانک‌های اسلامی جهان در دوره ۲۰۰۳-۱۹۹۶ با استفاده از روش مرز تصادفی (SFA) و تحلیل پوششی داده‌ها برآورد کرده است. وی نیروی کار، سرمایه ثابت و منابع وجوه کوتاه‌مدت را به‌عنوان داده‌ها و کل وام‌ها، کل دارایی‌های درآمدزا و اقلام حاشیه‌ای در ترازنامه را به‌عنوان ستاده‌ها معرفی می‌کند و نتیجه می‌گیرد که بانک‌های اسلامی به‌طور نسبی در مورد هزینه کم‌تر کارا هستند و در مورد سود کارا بوده‌اند [۲۲].

بشیر (۲۰۰۱) به بررسی عوامل مؤثر بر عملکرد بانک‌های اسلامی در هشت کشور از خاورمیانه پرداخت و به این نتیجه رسید که نسبت‌های اهرمی بالا و نسبت وام به دارایی از عوامل مهم و اثرگذار بر عملکرد بانک‌های اسلامی بوده است [۲۳].

کادر و همکاران^۱ با استفاده از نسبت‌های مالی به بررسی عملکرد بانک‌های اسلامی و و تجاری در کشور امارات طی سال‌های ۲۰۰۴-۲۰۰۰ پرداختند، نتایج نشان داد بانک‌های

^۱ Kader, et al

اسلامی سودآورتر، کم ریسک‌تر و کارا تر بوده‌اند و نقدینگی کم‌تری نسبت به بانک‌های تجاری داشته‌اند [۲۴]. در مقابل صمد (۲۰۰۴)، معین (۲۰۰۸)، اختر و همکاران (۲۰۱۱) نشان دادند تفاوت معناداری از نظر سودآوری و کیفیت نقدینگی در بانک‌های اسلامی و تجاری وجود ندارد [۲۵]، [۲۶]، [۲۷].

سنگیز ارول و همکاران^۱ (۲۰۱۳) به بررسی و مقایسه عملکرد بانک‌های اسلامی و غیراسلامی در کشور ترکیه با استفاده از الگوی camels پرداختند و نتایج نشان داد کیفیت دارایی و سودآوری بانک‌های اسلامی بالاتر بوده است. این سودآوری بالاتر می‌تواند، نتیجه مزیت‌های مالیاتی و هزینه‌های پایین‌تر بانک‌های اسلامی در ترکیه باشد [۲۸].

۲- روش تحقیق

در این پژوهش داده‌های مربوط به ۴ بانک اسلامی و ۵ بانک غیراسلامی که در مجموع بیش از ۹۱ درصد از دارایی‌های بخش بانکی کشور قطر را تشکیل می‌دهند برای سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ جمع‌آوری شده است. اطلاعات مربوط به بانک‌ها از ترازنامه بانک‌ها که هر ساله منتشر می‌شود و همچنین سایت www.bankscope.com استخراج شده‌اند. جدول شماره ۱ به‌طور خلاصه شامل فهرست بانک‌های مورد مطالعه است.

جدول شماره ۱: فهرست بانک‌های مورد بررسی

بانک‌های غیراسلامی	بانک‌های اسلامی
Doha Bank	Qatar Islamic Bank
AL Ahli Bank	Qatar International Islamic Bank
Qatar National Bank	Barwa Bank
Qatar International Bank	Masraf AL Rayan
Commercial Bank	

² Cengiz Erol, et al.

۲-۱- الگوی CAMELS

این الگوی ارزیابی عملکرد بانک‌ها نخستین بار سال ۱۹۷۹ در ایالت متحده امریکا به وسیله سازمان نظارتی بانک‌ها تحت عنوان Camel نام‌گذاری شد و پس از آن گسترش پیدا کرد و به عنوان یک ابزار مناسب برای نهادهای نظارتی و ارزیابی توانایی مالی مؤسسات مالی مورد استفاده قرار گرفت [۲۹]، [۳۰]. تمام پارامترهایی که در این الگو برای ارزیابی عملکرد بانک‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرند مورد توصیه صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی قرار گرفته‌اند [۳۱]. در سال‌های اخیر الگوی یاد شده به عنوان یکی از مهم‌ترین الگوها در زمینه بررسی عملکرد بانک‌ها مورد استفاده قرار گرفته است [۳۲].

متغیرهایی که در این پژوهش مورد استفاده قرار گرفته‌اند و همچنین روش محاسبه آن‌ها در جدول شماره ۲ آورده شده‌اند. ما به صورت جداگانه میانگین هر پارامتر از شاخص‌های الگوی camels را برای سال‌های مورد بررسی محاسبه کرده‌ایم و از میانگین به دست آمده به منظور رتبه‌بندی بانک‌های مورد بررسی در نظر گرفته‌ایم. بانکی که از نظر میانگین شاخص مورد نظر بهترین امتیاز را کسب کرده است در رتبه اول قرار گرفته است و به این ترتیب سایر بانک‌ها نیز رتبه‌بندی شده‌اند، اگر دو و یا چند بانک امتیاز برابر کسب کرده باشند، برای آن‌ها رتبه متوسط را منظور کرده‌ایم.

رومن و کاملیا (۲۰۱۳) نیز به همین شیوه به بررسی عملکرد پانزده بانک تجاری در کشور رومانی طی سال‌های ۲۰۰۴ تا ۲۰۱۱ پرداختند که با هم بیش از ۷۸/۱۰ درصد از کل دارایی‌های بانکی کشور رومانی را تشکیل داده‌اند، آن‌ها ابتدا بانک‌ها را از نظر هر شش شاخصی که در این الگو مورد استفاده قرار می‌گیرند رتبه‌بندی کردند و در آخر با استفاده از میانگین رتبه‌های هر بانک برای شاخص‌ها، یک رتبه کلی برای هر بانک در نظر گرفتند [۳۳].

اولین پارامتری که در این الگو مورد بررسی قرار داده‌ایم، نرخ کفایت سرمایه است، که یکی از مهم‌ترین شاخص‌ها برای ارزیابی سلامت مالی بانک‌هاست، زیرا میزان سرمایه بانک به مثابه شبکه حفاظتی به بانک اجازه می‌دهد تا در صورت بروز مشکلات اساسی، توانایی بازپرداخت بدهی‌ها را داشته باشد و به عملیات خود ادامه دهد. بنابراین هدف از برآورد نسبت کفایت سرمایه، ارزیابی درجه آزادی بانک‌ها برای ارائه تسهیلات و مشارکت در انواع

سرمایه‌گذاری‌هاست، به‌گونه‌ای که در شرایط مختلف اقتصادی و حتی بروز بحران‌های مالی از ورشکستگی بانک‌ها جلوگیری کرده و حقوق سپرده‌گذاران را حفظ می‌کند. تناسب موجود میان سرمایه و ریسک دارایی‌های بانک‌ها موجب حمایت در برابر زیان‌های غیرمنتظره خواهد شد. میزان کفایت سرمایه بانک‌ها از نسبت سرمایه کل بانک به مجموع دارایی‌های مخاطره‌آمیز آن به‌دست می‌آید. در محاسبه این نسبت معمولاً از مجموع دارایی‌ها به‌عنوان یک متغیر جانشین برای دارایی‌های مخاطره‌آمیز بانک استفاده می‌شود [۳۴].

کمیت بال مرجع اصلی در زمینه رهنمودها و دستورات کفایت سرمایه است. براساس اصول این کمیته، شاخص کفایت سرمایه قابل محاسبه است. هر چقدر دارایی‌های بانک پرریسک‌تر باشند ضرایب ریسک بزرگ‌تری به آن‌ها اعمال می‌شوند، در نتیجه مخرج کسر بزرگ‌تر و نسبت کفایت سرمایه کوچک‌تر می‌شود. در حال حاضر این نسبت فقط ۸ درصد است، لیکن در بازل ۳ علاوه بر ۸ درصد، بانک‌ها باید هر ساله قسمتی از سود خود را ذخیره کنند تا مبلغی معادل ۵/۲ درصد سرمایه بانک نیز برای مقابله با بحران‌های احتمالی تجهیز شود. بنابراین از ابتدای سال ۲۰۱۹ نسبت کفایت سرمایه بانک‌ها براساس الزام بازل ۳ باید حداقل به ۵/۱۰ درصد برسد. اگر بانکی نتواند سرمایه لازم را فراهم کند از توزیع سود به سهام‌داران جلوگیری می‌شود.

روش‌های دیگری از قبیل نسبت مجموع حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌ها، مجموع حقوق صاحبان سهام به کل بدهی‌ها برای محاسبه شاخص کفایت سرمایه وجود دارد. شاخص بعدی، شاخص کیفیت دارایی است و یک شاخص مهم برای اندازه‌گیری قدرت بانک است و ارتباط مستقیم و نزدیکی با شاخص کفایت سرمایه دارد، زیرا در بسیاری مواقع ریسک پرداخت بدهی به‌طور چشمگیری تحت تأثیر استهلاک دارایی‌ها قرار می‌گیرد [۳۱].

در مورد مؤسسات بانکی کیفیت دارایی‌ها به‌وسیله کیفیت وام‌ها مشخص می‌شود، زیرا این دسته از دارایی‌ها سهم درخور توجهی در ترازنامه کلی یک بانک دارند. در بیش‌تر موارد کیفیت دارایی‌ها به‌وسیله نسبت مطالبات معوق به کل وام‌ها محاسبه می‌شود

که سهم مطالبات معوق از کل وام‌ها رانشان می‌دهد. دیگر شاخص مهم برای محاسبه کیفیت دارایی‌ها نسبت تسهیلات به کل دارایی‌ها است.

جدول شماره ۲: شاخص‌های camels و نحوه محاسبه آن‌ها

شاخص‌های camels	نسبت‌ها و نحوه محاسبه آن‌ها
کفایت سرمایه	سرمایه به دارایی‌های موزون به ریسک حقوق صاحبان سهام به دارایی‌ها
کیفیت دارایی	تسهیلات به دارایی‌ها مطالبات معوق به کل وام‌ها
کیفیت مدیریت	نسبت هزینه به درآمد (هزینه‌های اجرایی به درآمدهای اجرایی)
سودآوری	متوسط بازده دارایی‌ها (سود خالص به کل دارایی‌ها) متوسط بازده حقوق صاحبان سهام (سود خالص به حقوق صاحبان سهام)
نقدینگی	تسهیلات به سپرده دارایی‌های نقد به تسهیلات
سایز	دارایی‌های بانک به کل دارایی‌های بخش بانکی

شاخص دیگر کیفیت مدیریت است که تأثیر زیادی بر ثبات و سلامت بانک‌ها دارد، این شاخص تنها وابسته به عملکرد مالی دوره جاری نیست و تحت تأثیر عواملی چون سطح آموزش و تخصص مدیریتی قرار می‌گیرد. بنابراین عملاً محاسبه و مقایسه آن را دشوار می‌سازد. به بیان دیگر، در واقع شاخص کیفیت مدیریت بیانگر عملکرد بانک‌ها در کسب سود و مدیریت هزینه است.

برای محاسبه این شاخص می‌توان از نسبت هزینه به درآمد (هزینه‌های اجرایی به درآمدهای اجرایی)، هزینه کارکنان به میانگین دارایی‌ها، هزینه‌های اجرایی به کل دارایی‌ها، هزینه‌های غیربهره‌ای به مجموع درآمدهای بهره‌ای و غیربهره‌ای یا نسبت هزینه بهره سپرده‌ها به کل سپرده‌ها استفاده کرد [۳۵]، [۳۶].

شاخص سودآوری با استفاده از نسبت‌های بازده حقوق صاحبان سهام و بازده دارایی‌ها به‌دست می‌آید. بازده دارایی از تقسیم سود خالص به کل دارایی‌ها به‌دست می‌آید و بازده حقوق صاحبان سهام از تقسیم سود خالص به حقوق صاحبان سهام بانک به‌دست می‌آید، نسبت بازده دارایی‌ها نشان می‌دهد که بانک‌ها چند درصد از منابع خود را به فعالیت‌های سودآور تخصیص داده‌اند.

مدیریت نقدینگی بانک از عوامل اثرگذار بر مقاومت بانک در شرایط بحران نقدینگی است. هر مقدار موجودی نقد بانک بیش‌تر باشد آسیب‌پذیری بانک در بحران‌های نقدینگی کم‌تر است، برای محاسبه نقدینگی بانک‌ها از نسبت دارایی‌های نقد به کل دارایی‌ها که توانایی بانک در پرداخت بدهی‌ها و تعهداتش را نشان می‌دهد، همچنین از نسبت‌هایی مثل دارایی‌های نقد به مجموع سپرده‌ها، تسهیلات به سپرده‌ها استفاده می‌شود. نسبت‌های مورد استفاده برای اندازه‌گیری نقدینگی، نشانگر مقاومت بانک در مقابل شوک‌ها با استفاده از دارایی‌های نقد است [۳۱]. در این الگو یک رابطه غیرمستقیم بین اندازه بانک و حساسیت به ریسک بازار^۱ وجود دارد. به این معنی که هر قدر اندازه نسبی بانک افزایش یابد، حساسیت و تأثیرپذیری بانک نسبت به ریسک بازاری کاهش می‌یابد، در نتیجه احتمال ورشکستگی بانک کاهش می‌یابد. برای محاسبه اندازه بانک از نسبت دارایی‌های بانک به کل دارایی‌های نظام بانکی استفاده می‌شود [۳۵]، [۳۸].

۳- بحث و بررسی

برای اندازه‌گیری شاخص کفایت سرمایه از دو نسبت استفاده کرده‌ایم، نسبت سرمایه به دارایی‌های موزون شده به ریسک که نشانگر قدرت مقابله بانک با بدهی‌ها و ریسک‌های عملیاتی و اعتباری است و به این نکته اشاره می‌کند که بانک با استفاده از منابع داخلی خود تا چه اندازه می‌تواند با انواع ریسک‌ها مقابله کند.

نسبت بعدی، نسبت حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌ها است که نسبتی از کل دارایی‌هایی که توسط سهام‌داران تأمین مالی می‌شود را نشان می‌دهد. برای هر دو نسبت،

¹ Sensitivity to Market Risks

رتبه نخست به بانکی که بالاترین سطح این نسبت‌ها را کسب کند داده می‌شود و به ترتیب سایر بانک‌ها نیز رتبه‌بندی می‌شوند. در جدول شماره ۳ مقدار این دو نسبت و رتبه بانک‌ها هم به صورت جداگانه و هم به صورت کلی برای این دو نسبت که بیانگر شاخص کفایت سرمایه هستند آورده شده است.

نرخ کفایت سرمایه در سال‌های مورد بررسی و برای تمام بانک‌ها از حداقل نرخ کفایت سرمایه^۱ که توسط بانک مرکزی قطر تعیین می‌شود بیش تر بوده است. حداقل نرخ کفایت سرمایه در سال ۲۰۱۴ برای بانک‌های قطر ۱۲/۵ درصد بوده است. همان‌طور که از جدول پیداست برای نرخ کفایت سرمایه سه بانک نخست عبارت‌اند از: Ahli Bank, Barwa Bank, Masraf Alrayan, که دو بانک نخست اسلامی هستند. طی سال‌های مورد بررسی نرخ تورم در کشور قطر پایین بوده است به طوری که میانگین نرخ تورم طی این سال‌ها ۲/۶ درصد بوده است (بانک مرکزی قطر^۲). پایین بودن نرخ تورم در کشور قطر مانع از این شده است که بانک‌ها با هدف استفاده از شرایط تورمی، به خرید دارایی‌های مانند ملک و مستغلات، خرید بخش عمده سهام شرکت‌ها و سرمایه‌گذاری در بخش‌هایی که از حیطة کار و تخصص بانکی فاصله دارند و موجب پریسک شدن فعالیت بانک‌ها می‌شوند، روی بیاورند. در صورت شکست سرمایه‌گذاری‌ها و با توجه به عدم قابلیت نقدشوندگی مناسب این نوع سرمایه‌گذاری‌ها، امکان دارد زیان عمده‌ای برای سپرده‌گذاران در نظام بانکی رقم بخورد و تأثیر منفی زیادی در اقتصاد کشور داشته باشد. پس می‌توان پایین بودن نرخ تورم را از عوامل مؤثر بر بالا بودن نرخ کفایت سرمایه در بانک‌های مورد بررسی دانست.

همچنین برای نسبت حقوق صاحبان سهام به دارایی‌ها سه بانک برتر توجه شده است: Barwa Bank, Al Ahli Bank, Qatar Islamic Bank. در رتبه‌بندی کلی چهار بانک اسلامی جزء پنج بانک برتر هستند، هر چند اختلاف محسوسی بین مقدار پارامترهای محاسبه شده برای شاخص کفایت سرمایه بین بانک‌های اسلامی و غیراسلامی وجود ندارد، لیکن قرار گرفتن بانک‌های اسلامی در نیمه بالای جدول نشان

¹ nbr

² www.qcb.gov.qa

می‌دهد بانک‌های اسلامی به‌طور کلی از بانک‌های غیراسلامی در کشور قطر از ثبات مالی بالاتر و از شبکه حفاظتی بیشتر و قوی‌تری در مقابل بی‌ثباتی‌های اقتصاد برخوردارند.

جدول شماره ۳: میانگین پارامترهای مورد استفاده برای شاخص کفایت سرمایه (۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴)

نام بانک	میانگین نرخ کفایت سرمایه (به درصد)		میانگین حقوق صاحبان سهام به دارایی‌ها (به درصد)		میانگین و رتبه کلی شاخص کفایت سرمایه	
	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه
Qatar Islamic Bank	۱۶/۲۷	۶	۱۸/۷	۳	۴/۵	۴
Qatar International Bank Islamic	۱۷/۵	۵	۱۵/۰۱	۶	۵/۵	۵
Doha Bank	۱۴/۲۳	۹	۱۴/۶	۸	۸/۵	۹
AL Ahli Bank	۱۹/۳۵	۳	۱۸/۷۶	۲	۲/۵	۲
Qatar National Bank	۱۸/۷	۴	۱۲/۸۶	۹	۶/۵	۷
Barwa Bank	۲۲/۵	۱	۲۱/۰۱	۱	۱	۱
Qatar International Bank	۱۶/۲۵	۷	۱۴/۶۲	۷	۷	۸
Masraf AL Rayan	۱۹/۶۲	۲	۱۵/۶۸	۵	۳/۵	۳
Commercial Bank	۱۶/۰۵	۸	۱۷/۵۶	۴	۶	۶

در این پژوهش به‌منظور بررسی شاخص کیفیت دارایی‌ها از نسبت تسهیلات به دارایی و نسبت مطالبات غیرجاری به کل تسهیلات استفاده شده است. با توجه به اینکه تسهیلات جزء دارایی‌های پر مخاطره بانک‌ها هستند، هر مقدار نسبت تسهیلات به دارایی کمتر باشد بانک از نظر کیفیت دارایی وضعیت بهتری دارد. همان‌طور که در

جدول شماره ۴ نشان داده شده است برای نسبت تسهیلات به دارایی سه بانک برتر عبارت‌اند از:

سه بانک اسلامی هستند، پایین بودن نسبت مطالبات غیرجاری به کل تسهیلات بیانگر توانایی بانک در وصول تسهیلات اعطایی است، برای این نسبت سه بانک برتر بانک‌های Masraf AL Rayan, Qatar Islamic Bank, Qatar National Bank هستند که دو بانک نخست به صورت اسلامی فعالیت می‌کنند و بانک سوم نیز غیراسلامی است. در رتبه‌بندی کلی نیز بانک‌های اسلامی رتبه‌های اول تا چهارم را از نظر کیفیت دارایی‌ها به خود اختصاص داده‌اند. دو بانک Qatar International Islamic Bank, Barwa Bank از نظر کیفیت دارایی امتیاز برابری کسب کرده‌اند و برای آن‌ها رتبه میانگین (۲/۵) در نظر گرفته شده است.

بانک Masraf AL Rayan با وجود اینکه نسبت تسهیلات به سپرده بالایی دارد (نزدیک به صد درصد)، لیکن کم‌ترین میزان نسبت مطالبات غیرجاری را در بین تمام بانک‌های مورد بررسی دارد که نشان‌دهنده عملکرد خوب این بانک در کاهش ریسک نکول بانکی است زیرا مقدار این نسبت در سال ۲۰۱۴ برای این بانک به کم‌تر از یک درصد رسیده است که بسیار پایین‌تر از میانگین این نسبت در صنعت بانکداری است و اشاره به مدیریت قوی و محتاطانه این بانک در کنترل ریسک اعتباری دارد.

همچنین Qatar National Bank بیش‌ترین نسبت تسهیلات به دارایی را داشته است و در رتبه آخر قرار گرفته است، در واقع این بانک در بین بانک‌های مورد بررسی بیش‌ترین میزان تسهیلات دهی نسبت به دارایی را داشته است، اما برای نسبت مطالبات غیرجاری به تسهیلات رتبه سوم را کسب کرده است، که باز هم نشان‌دهنده عملکرد خوب این بانک در کنترل و مدیریت ریسک اعتباری است. AL Ahli Bank، به‌خاطر داشتن نسبت تسهیلات به دارایی بالا و همچنین نسبت مطالبات غیرجاری بالا، در رتبه آخر قرار گرفته است.

جدول شماره ۴: میانگین پارامترهای مورد استفاده برای شاخص کیفیت دارایی (۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴).

نام بانک	میانگین نسبت تسهیلات به دارایی (به درصد)		میانگین نسبت مطالبات غیر جاری به کل تسهیلات (به درصد)		میانگین ورتبه کلی شاخص کیفیت دارایی	
	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه
Qatar Islamic Bank	۵۸/۱۵	۳	۱/۲	۲	۲/۵	۱
Qatar International Islamic Bank	۵۶/۳	۱	۲/۳	۵	۳	۲.۵
Doha Bank	۶۰/۳	۴	۲/۹	۶	۵	۵
AL Ahli Bank	۶۷/۶۷	۸	۳/۲	۸	۸	۹
Qatar National Bank	۶۷/۹۵	۹	۲	۳	۶	۶
Barwa Bank	۵۶/۶۸	۲	۲/۱	۴	۳	۲/۵
Qatar International Bank	۶۱/۷۵	۶	۳/۱	۷	۶/۵	۷
Masraf AL Rayan	۶۶/۶۹	۷	۱/۱	۱	۴	۴
Commercial Bank	۶۰/۷	۵	۳/۴	۹	۷	۸

در این پژوهش با استفاده از نسبت هزینه به درآمد که توانایی بانک در پوشش دادن هزینه‌های اجرایی با استفاده از درآمدهای اجرایی را نشان می‌دهد، شاخص کیفیت مدیریت را محاسبه کرده‌ایم. این شاخص می‌تواند روی سایر شاخص‌ها نیز تأثیرگذار باشد. بالا بودن کیفیت مدیریت در بانک موجب کاهش هزینه‌های اجرایی و در نتیجه سودآوری بیش‌تر بانک می‌شود. براساس آنچه که در جدول شماره ۵ آمده است بانک‌های اسلامی از نظر این شاخص نیز توانسته‌اند میانه بالای جدول رتبه‌بندی را به‌خود اختصاص دهند که نشان‌دهنده بالا بودن کیفیت مدیریت در این بانک‌ها و عملکرد بهتر این بانک‌ها در پوشش دادن هزینه‌های اجرایی بوده است. سه بانک برتر از نظر این شاخص عبارت‌اند

از: Qatar International Islamic Bank, AL Ahli Bank, Masraf AL Rayan. برای پنج بانک نخست که چهار بانک از آن‌ها اسلامی است این نسبت بین ۲۹/۱-۱۵/۵۷ درصد است در حالی که برای چهار بانک دیگر که غیراسلامی هستند این نسبت بین ۳۷/۲-۴۱/۷ درصد است، در واقع تفاوت آشکاری بین این نسبت برای بانک‌های اسلامی و غیراسلامی (به‌جز AL Ahli Bank) وجود دارد و این تفاوت نشانگر بالا بودن سطح کیفیت مدیریت در بانک‌های اسلامی است، همان‌طور که گفته شد، این نسبت و شاخص می‌تواند بر سایر شاخص‌ها به‌ویژه سودآوری بانک‌ها اثرگذار باشد.

جدول شماره ۵: میانگین پارامتر شاخص کیفیت مدیریت (۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴)

نام بانک	میانگین نسبت هزینه‌های اجرایی به درآمدهای اجرایی (به درصد)	
	میانگین	رتبه
Qatar Islamic bank	۲۸/۴	۴
Qatar International Islamic Bank	۲۱/۲۴	۲
Doha bank	۳۹/۱	۸
AL Ahli Bank	۲۷/۱	۳
Qatar National Bank	۳۷/۲	۶
Barwa Bank	۲۹/۱	۵
Qatar International Bank	۴۱/۷	۹
Masraf AL Rayan	۱۵/۵۷	۱
Commercial Bank	۳۸/۴	۷

برای بررسی سودآوری بانک‌ها از دو نسبت، متوسط بازده دارایی‌ها و متوسط بازده حقوق صاحبان سهام استفاده کرده‌ایم. هر مقدار که این دو نسبت بالاتر باشند سودآوری بانک بیش‌تر است. بازده دارایی‌ها نشان‌دهنده توانایی مدیریت در استفاده کارا از دارایی‌ها است و بیش‌تر بر روی بازدهی بخش عملیات متمرکز است و نسبت بازده حقوق صاحبان سهام میزان کارایی شرکت در خلق سود خالص برای سهام‌داران را بررسی می‌کند. در واقع

این نسبت بیان می‌کند که بانک به ازاء یک ریال سرمایه‌گذاری سهام‌داران به چه میزان سود خالص برای آن‌ها کسب می‌کند. همان‌طور که در جدول شماره ۶ مشاهده می‌شود هم برای نسبت متوسط بازده دارایی‌ها و هم برای نسبت متوسط بازده حقوق صاحبان سهام بانک‌های اسلامی سودآورتر بوده‌اند. در رتبه‌بندی چهار بانک اسلامی رتبه‌های اول تا چهارم را کسب کرده‌اند (Qatar Islamic Bank و Barwa Bank چون امتیاز برابری کسب کرده‌اند رتبه متوسط ۳/۵ برای آن‌ها منظور شده است). در رتبه‌بندی کلی برای شاخص سودآوری بانک‌های اسلامی به‌عنوان سودآورترین بانک‌ها در بین بانک‌های مورد بررسی شناخته شده‌اند.

جدول شماره ۶: میانگین پارامترهای مورد استفاده برای شاخص سودآوری (۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴)

نام بانک	متوسط نسبت بازده دارایی‌ها (به درصد)		متوسط نسبت بازده حقوق صاحبان سهام (به درصد)		میانگین و رتبه کلی شاخص سودآوری	
	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه
Qatar Islamic Bank	۲/۵۸	۳	۱۴/۵	۴	۳/۵	۳/۵
Qatar International Islamic Bank	۲/۸	۲	۱۵/۹	۲	۲	۲
Doha Bank	۲/۳۱	۵	۱۲/۸۶	۷	۶	۶
AL Ahli Bank	۲/۲۱	۶	۱۳/۷۵	۵	۵/۵	۵
Qatar National Bank	۲/۱	۷	۱۱/۶۴	۹	۸	۸
Barwa Bank	۲/۴۵	۴	۱۵/۲	۳	۳/۵	۳/۵
Qatar International Bank	۱/۹۳	۸	۱۳/۵۹	۶	۷	۷
Masraf AL Rayan	۲/۹	۱	۱۸/۵	۱	۱	۱
Commercial Bank	۱/۷	۹	۱۲/۷۶	۸	۸/۵	۹

مدیریت نقدینگی از عوامل اثرگذار بر مقاومت بانک‌ها در شرایط بحران نقدینگی است. مدیریت نقدینگی بانک شامل پیش‌بینی نیازهای نقدینگی و تأمین آن‌ها با حداقل هزینه ممکن است. بانک‌ها برای پوشش نوسان‌ها و تغییرات مورد انتظار یا دور از انتظار اقلام ترازنامه و همچنین جذب منابع جدید به منظور تخصیص و در نتیجه کسب درآمد نیاز به نقدینگی دارند.

مدیریت نقدینگی بانک، تحلیل وضعیت نقدینگی بانک در گذشته، پیش‌بینی نیازهای آینده، بررسی روش‌های جذب منابع و طراحی ساختار دارایی‌های بانک را شامل می‌شود. کاهش مداوم حجم سپرده‌ها، وجود تسهیلات بلندمدت در پرتفوی بانک و تمرکز بر حجم بالای بدهی (سپرده) در مقابل سرمایه از مهم‌ترین عوامل افزایش نقدینگی مورد نیاز بانک است. کسب درآمد شرط لازم برای بقای بانک است و این امر در صورتی امکان‌پذیر است که بانک دارایی‌های بدون درآمد خود، یعنی دارایی‌های نقد خود را به دارایی‌های درآمدزا تبدیل کند، که از وجهی دیگر، باعث افزایش ریسک بانک خواهد شد.

بنابراین وظیفه اصلی مدیریت بانک عبارت است از کسب درآمد با حفظ سطح ایمنی بانک. برای رسیدن به این هدف و ایجاد تعادل بین ریسک و بازده، ترکیب منطقی پرتفوی دارایی‌های بانک امری ضروری است. دلیل اصلی ریسک نقدینگی این است که بیش‌تر منابع بانک‌ها از محل سپرده‌های کوتاه‌مدت تأمین می‌شود، در حالی که تسهیلات بانک‌ها صرف سرمایه‌گذاری در دارایی‌هایی می‌شود که درجه نقدشوندگی نسبتاً پایینی دارند. یکی از وظیفه‌های اصلی بانک، ایجاد توازن بین تعهدات مالی کوتاه‌مدت و سرمایه‌گذاری‌های بلندمدت است. نگهداری مقادیر ناکافی نقدینگی، بانک را با خطر ناتوانایی در ایفاء تعهدات و ورشکستگی روبه‌رو می‌کند و نگهداری مقادیر فراوان نقدینگی موجب تخصیص ناکارآمد منابع، کاهش نرخ سوددهی به سپرده‌ها و در نتیجه از دست دادن بازار می‌شود.

از دیدگاه بانکداری اسلامی، مدیریت نقدینگی به توانایی بانک در تجهیز برنامه‌ریزی شده منابع و تأمین تقاضاهای موجه اطلاق می‌شود. بدین ترتیب، عوامل اساسی در مدیریت نقدینگی، شامل شناسایی تقاضای موجه نقدینگی و پاسخگویی مناسب، با توجه به زمان و هزینه تأمین نقدینگی است. توانایی یک بانک اسلامی در فراهم کردن نقدینگی، نیازمند

نگهداری دارایی‌های مالی با قابلیت نقدشوندگی بالا و قابلیت جابه‌جایی سریع است. بدین ترتیب، نقد بودن و قابلیت نقل و انتقال، مهم‌ترین اجزای چنین تعاملی هستند. نقد بودن دارایی بدین معناست که دارایی مالی باید در کم‌ترین زمان (یک روز یا کم‌تر) در دسترس قرار گیرد، برای محاسبه شاخص نقدینگی از دو نسبت، تسهیلات به سپرده و دارایی‌های نقد به تسهیلات استفاده می‌کنیم. برای نسبت تسهیلات به سپرده هر مقدار که این نسبت افزایش یابد درجه ریسک‌پذیری بانک افزایش یافته و بانک در برابر بحران‌های نقدینگی آسیب‌پذیری بیشتری از خود نشان می‌دهد. بنابراین هر قدر مقدار این نسبت کم‌تر باشد بانک از نظر نقدینگی وضعیت بهتری دارد.

در مورد نسبت دارایی‌های نقد به تسهیلات، هر قدر که این نسبت بالاتر باشد بانک از موجودی نقد بیشتری برخوردار است و در رتبه بالاتری قرار می‌گیرد. همان‌طور که در جدول شماره ۷ نشان داده شده است بانک‌های غیراسلامی هم از نظر نسبت تسهیلات به سپرده و هم از نظر نسبت دارایی‌های نقد به تسهیلات، عملکرد بهتری داشته‌اند. برای نسبت تسهیلات به سپرده سه بانک برتر بانک‌های Qatar International, Doha Bank, Qatar National Bank, Bank Commercial Bank, همچنین سه بانک، Doha Bank, AL Ahli Bank برای نسبت دارایی‌های نقد به تسهیلات از وضعیت بهتری برخوردار بوده‌اند. در رتبه‌بندی کلی برای شاخص نقدینگی سه بانک‌های برتر عبارت‌اند از: Qatar International Bank, Doha bank, AL Ahli Bank و چهار بانک اسلامی مورد بررسی در انتهای جدول رتبه‌بندی قرار گرفته‌اند.

جدول شماره ۷: میانگین پارامترهای شاخص کیفیت نقدینگی (۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴)

نام بانک	متوسط نسبت تسهیلات به سپرده		متوسط نسبت دارایی‌های نقد به تسهیلات		میانگین و رتبه کلی شاخص کیفیت دارایی	
	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه	میانگین	رتبه
Qatar Islamic Bank	۱۳۶/۲۵	۹	۳۹/۴۷	۷	۸	۹
Qatar International Islamic Bank	۹۸/۸	۵	۳۷/۱	۹	۷	۷
Doha Bank	۹۵/۷	۳	۵۳/۱	۳	۳	۲/۵
AL Ahli Bank	۹۸/۱	۴	۵۴/۲۹	۲	۳	۲/۵
Qatar National Bank	۹۱/۲	۲	۴۰/۴	۵	۳/۵	۴
Barwa Bank	۱۰۱/۵	۷	۳۸/۷	۸	۷/۵	۸
Qatar International Bank	۸۹/۱	۱	۴۱/۵	۴	۲/۵	۱
Masraf AL Rayan	۹۹/۰۶	۶	۴۰/۱	۶	۶	۶
Commercial Bank	۱۱۲/۶	۸	۵۸/۷	۱	۴/۵	۵

برای محاسبه اندازه بانک از نسبت دارایی‌های بانک به کل دارایی‌های بخش بانکی در کشور قطر استفاده کرده‌ایم. هر مقدار این نسبت بزرگ‌تر باشد تأثیرپذیری بانک از ریسک بازاری کاهش می‌یابد، بنابراین هر چقدر این نسبت بالاتر باشد بانک در رتبه بالاتر و بهتری قرار می‌گیرد. همان‌طور که در جدول شماره ۸ مشاهده می‌شود سه بانک برتر عبارت‌اند از: Qatar Islamic Bank, Commercial Bank, Qatar National Bank و سه بانک Masraf AL Rayan, Qatar International Bank, AL Ahli Bank در انتهای جدول قرار گرفته‌اند.

جدول شماره ۸: شاخص اندازه بانک برای سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴

نام بانک	متوسط نسبت دارایی‌های بانک به دارایی‌های بخش بانکی (به درصد)	
	میانگین	رتبه
Qatar Islamic Bank	۹/۵	۳
Qatar International Islamic Bank	۳/۶	۶
Doha Bank	۷/۵	۴
AL Ahli Bank	۳/۱	۷
Qatar National Bank	۴۷/۸	۱
Barwa Bank	۳/۸	۵
Qatar International Bank	۳	۸
Masraf AL Rayan	۱/۱	۹
Commercial Bank	۱۱/۵۷	۲

در ادامه با استفاده از میانگین رتبه بانک‌ها برای شاخص‌های CAMELS یک رتبه‌بندی کلی برای بانک‌های مورد بررسی ارائه شده است، که نتایج آن در جدول شماره ۹ نشان داده شده است.

چهار بانک اسلامی رتبه اول تا چهارم را به خود اختصاص داده‌اند، بانک Masraf AL Rayan رتبه نخست را کسب کرده است، این بانک در اکتبر ۲۰۰۶ تأسیس شده است و دومین بانک اسلامی بزرگ کشور قطر است و دارای ۱۲ شعبه است. محقق‌نیا و دیگران (۱۳۹۳) به بررسی و مقایسه کارایی ۱۸ بانک ایرانی با ۱۸ بانک خارجی با استفاده از روش تحلیل پوششی داده‌ها پرداختند که نتایج نشان داد بانک Masraf AL Rayan با فرض بازدهی ثابت، نسبت به مقیاس بعد از بانک ملی جمهوری اسلامی ایران، کاراترین بانک در بین ۳۶ بانک مورد بررسی بوده است و کارایی بالاتر از ۱۰۰ درصد داشته است [۳۹].

دو بانک Qatar International Islamic Bank, Qatar Islamic Bank با توجه به اینکه میانگین رتبه شاخص برابری کسب کرده‌اند، رتبه کلی آن‌ها برابر شده و به‌صورت میانگین محاسبه شده است.

Qatar International Islamic Bank در سال ۱۹۹۱ تأسیس شده است و به ارائه خدمات بانکداری شرکتی و اختصاصی براساس شریعت اسلامی به مشتریان پرداخته است و دارای ۱۵ شعبه در کشور قطر است.

Qatar Islamic Bank نخستین و بزرگ‌ترین بانک اسلامی کشور قطر است. این بانک ۹/۵ درصد از دارایی‌های بخش بانکی قطر را در اختیار دارد، همچنین این بانک یکی از بزرگ‌ترین بانک‌های اسلامی منطقه^۱ محسوب می‌شود و در مجموع ۳۳ شعبه در داخل و خارج از کشور قطر دارد.

Barwa Bank که رتبه چهارم را کسب کرده است در سال ۲۰۰۹ تأسیس شده است و جدیدترین بانک اسلامی در کشور قطر است و دارای ۴ شعبه در کشور قطر است. AL Ahli Bank در جایگاه پنجم جدول رتبه‌بندی قرار گرفته است و در بین بانک‌های غیراسلامی بهترین عملکرد را داشته است. این بانک در سال ۱۹۸۳ تأسیس شده است و دارای ۱۷ شعبه در کشور قطر است.

Qatar National Bank که رتبه ششم را کسب کرده است، نخستین و بزرگ‌ترین بانک در کشور قطر است و در سال ۱۹۶۵ تأسیس شده است، این بانک دارای ۷۴ شعبه در داخل و خارج از کشور قطر است.

Doha bank در سال ۱۹۷۹ تأسیس شده است، این بانک ۶۴ شعبه در داخل و خارج از کشور قطر دارد و یکی از بزرگ‌ترین بانک‌های تجاری کشور قطر است و رتبه هفتم در بین نه بانک مورد بررسی را کسب کرده است.

Commercial Bank این بانک سال ۱۹۷۵ تأسیس شده است و نخستین بانک خصوصی کشور قطر است و در جدول رتبه‌بندی از نظر عملکرد رتبه هشتم را کسب کرده است. این بانک هم اکنون با ۲۸ شعبه در داخل کشور قطر مشغول به فعالیت است.

Qatar International Bank در رتبه آخر جدول رتبه‌بندی قرار گرفته است. این بانک در سال ۲۰۰۰ تأسیس شده است و دارای ۷ شعبه در کشور قطر است.

^۱ Mena

جدول شماره ۹: رتبه‌بندی کلی برای عملکرد بانک‌های مورد بررسی برای سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴

نام بانک	رتبه کفایت سرمایه	رتبه کیفیت دارایی	رتبه کیفیت مدیریت	رتبه سودآوری	رتبه نقدینگی	رتبه سائز بانک	میانگین رتبه شاخص‌ها	رتبه کلی
Qatar Islamic Bank	۴	۱	۴	۳.۵	۹	۳	۴/۰۸	۲/۵
Qatar International Islamic Bank	۵	۲/۵	۲	۲	۷	۶	۴/۰۸	۲/۵
Doha Bank	۹	۵	۸	۶	۲/۵	۴	۵/۷۵	۷
AL Ahli Bank	۲	۹	۳	۵	۲/۵	۷	۴/۷۵	۵
Qatar National Bank	۷	۶	۶	۸	۴	۱	۵/۳	۶
Barwa Bank	۱	۲/۵	۵	۳/۵	۸	۵	۴/۱۶	۴
Qatar International Bank	۸	۷	۹	۷	۱	۸	۶/۶۶	۹
Masraf AL Rayan	۳	۴	۱	۱	۶	۹	۴	۱
Commercial Bank	۶	۸	۷	۹	۵	۲	۶/۱۶	۸

جمع‌بندی نتیجه‌گیری

در این پژوهش به بررسی و مقایسه عملکرد بانک‌های اسلامی و غیراسلامی کشور قطر با استفاده از الگوی CAMELS پرداختیم. برای دستیابی به این هدف از نسبت‌های مالی بانک‌های مورد بررسی طی سال‌های ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ استفاده کردیم. بانک‌های اسلامی از نظر شاخص کفایت سرمایه، به دلیل داشتن سرمایه بالا و مناسب، از برتری نسبی برخوردار بودند هر چند تمام بانک‌های مورد بررسی از نظر شاخص کفایت سرمایه وضعیت مناسبی داشتند، به طوری که نرخ کفایت سرمایه برای تمام بانک‌ها بالاتر [از حداقل نرخ کفایت

سرمایه که توسط بانک مرکزی قطر تعیین می‌شود،^۱ بوده است و پایین بودن نرخ تورم طی سال‌های مورد بررسی از عوامل مؤثر بر بالا بودن نرخ کفایت سرمایه بانک‌ها بوده است. بانک‌های اسلامی به جهت کنترل بهتر ریسک‌های اعتباری توانسته‌اند میزان مطالبات غیرجاری را تا حد زیادی کاهش دهند و از نظر کیفیت دارایی وضعیت بهتری نسبت به بانک‌های غیراسلامی داشته باشند، همچنین پایین‌تر بودن سهم تسهیلات از دارایی‌ها نیز سبب افزایش کیفیت دارایی‌های این بانک‌ها نسبت به بانک‌های غیراسلامی شده است.

برای محاسبه شاخص کیفیت مدیریت از نسبت هزینه‌های اجرایی به درآمد اجرایی استفاده کردیم، نتایج نشان داد که بانک‌های اسلامی از نظر این شاخص بسیار بهتر از بانک‌های غیراسلامی عمل کرده‌اند، در واقع توانایی مدیریتی بالای بانک‌های اسلامی در پوشش دادن هزینه‌های اجرایی با استفاده از درآمد اجرایی سبب شده است که این بانک‌ها سودآورتر باشند. برای محاسبه شاخص سودآوری از دو نسبت بازده دارایی‌ها که نشان‌دهنده توانایی مدیریت در استفاده کارا از دارایی‌هاست و همچنین از بازده حقوق صاحبان سهام که میزان کارایی شرکت در خلق سود خالص برای سهام‌داران را بررسی می‌کند، استفاده کردیم، برای هر دو نسبت بانک‌های اسلامی سودآورتر نشان دادند. نتایج نشان دادند که بانک‌های غیراسلامی از نظر شاخص نقدینگی وضعیت بهتری نسبت به بانک‌های اسلامی داشته‌اند. به بیانی دیگر بانک‌های غیراسلامی نسبت به دارایی‌هایشان نقدینگی بیشتری در مقایسه با بانک‌های اسلامی داشته‌اند، زیرا بانک‌های اسلامی به‌منظور کسب سود بیشتر، دارایی‌های نقد کم‌تری نگهداری کرده‌اند. از نظر سایز و اندازه، بانک‌های غیراسلامی از نظر اینکه نزدیک به ۷۳ درصد دارایی‌های بخش بانکی قطر را در اختیار دارند از وضعیت بهتری برخوردار بودند.

در کشور قطر که نظام بانکی آن از نظر کاربردی دوگانه است، بانک‌های اسلامی با داشتن ثبات و سلامت مالی بیش‌تر در طول سال‌های مورد بررسی، سهم نسبی دارایی‌های خود را افزایش داده و عملکرد بهتری داشته باشند و با توجه به بالا بودن کیفیت مدیریت در بانک‌های اسلامی، این بانک‌ها توانسته‌اند سودآوری بیش‌تری داشته باشند. انتظار این است که با توجه به عملکرد مناسب و بهتر این بانک‌ها و همچنین سودآورتر

بودن، این بانک‌ها بتوانند سهم دارایی‌های خود را در طی سال‌های آینده در بخش بانکی کشور قطر افزایش دهند.

کتاب‌نامه

- [1] Ajlouni, Moh'd Mahmoud: *Islamic Banks: Legitimacy, Principles and Applications*, Third Edition, Dar Al-Maseerah. Amman, Jordan, 2012.
- [2] Obada, Ibrahim AbdelHaleem: *Performance Measures in Islamic Banks*, Dar Al-Nafa'es. Amman, Jordan, 2008.
- [۳] میسمی، حسین، سید عباس موسویان و دیگران: *تحلیل و مقایسه تجربه قانون‌گذاری و نظارت بر اجرای بانکداری اسلامی در سایر کشورها: دلالت‌هایی برای نظام بانکداری بدون ربا در کشور*، مطالعات اقتصاد اسلامی سال چهارم، شماره دوم، ۱۳۹۱.
- [4] Wirnkar, A.D. and Tanko, M: *CAMELs and Banks Performance Evaluation: The Way*, 2008. Forward, working paper, pp. 3-8, available at: <http://Ssrn.Com/Abstract1150968> (accessed June 13, 2009).
- [5] Sangmi, M. and Nazir, T: *Analyzing Financial Performance of Commercial Banks in India Application of CAMEL Model*, Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences, Vol. 4.No. 1, pp. 40-55, 2010.
- [6] Agarwal, P.K. and Sinha, S.K: *Financial Performance of Microfinance Institutions of India*, Delphi Business Review, Vol. 11 No. 2, pp. 37-46, 2010.
- [7] Derviz, A. and J. Podpiera: *Predicting Bank CAMELS and S&P Ratings: The Case of the Czech Republic*, Emerging Markets Finance and Trade, vol. 44, no. 1, p. 117-130, 2008.
- [8] Atikog̃ ulları, M: *An Analysis of the Northern Cyprus Banking Sector In the Post-2001 Period Through the CAMELS Approach*,

International Research Journal of Finance and Economics, No. 32, pp. 212-229, 2009.

[۹] مجلسی، محمدباقر: *بحار الانوار*، بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ ق.

[۱۰] کلینی، ابوجعفر محمد بن یعقوب: *الکافی*، تصحیح علی اکبر غفاری، بیروت: دارالوضواء، ۱۴۰۵ ق.

[11] Samad, A: *Comparative Efficiency of the Islamic Bank Malaysia Vis-a`-Vis conventional Banks*, Journal of Economics and Management, Vol. 7 No. 1, pp. 1-27, 1999.

[12] Samad, A. and Hassan, M.K: *The Performance of Malaysian Islamic Bank During 1984–1997 an Exploratory Study*, International Journal of Islamic Financial Services, Vol. 10 No. 3, pp. 7-26, 2000.

[13] Yahya, M.H., Muhammad, J. and Abdul Hadi, A.R: *A Comparative Study on the Level Of Efficiency Between Islamic and Conventional Banking Systems In Malaysia*, International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management, Vol. 5 No. 1, pp 48-62, 2012.

[14] Moh'd M. Ajlouni and Hamed O. Omari: *Performance Efficiency of The Jordanian Islamic Banks Using Data Envelopment Analysis and Financial Ratios Analysis*, European Scientific Journal, Special, Edition No.1, 2013.

[15] Donsyah Yudistira: *Efficiency in Islamic Banking: An Empirical Analysis of Elghteen Banks* Islamic Economic Studie, Vol. 12, No. 1, Ibrahim and Abdalla, Abdelgadir (2010): Scale and Technical

Efficiency of Islamic Banks in Sudan: Data Envelopment Analysis. working paper in MPRA, 2004.

[16] Tahir, Izah Mohd & others: *Evaluating Efficiency of Islamic Banks Using Data Envelopment Analysis: International Evidence*, Journal of Islamic Economics, Banking and Finance, Vol.7 No.1, 2011.

[۱۷] بیدآبادی بیژن و محمود الهیاری: *بررسی کارایی نسبی مدیریت دارایی و بدهی در بانکداری اسلامی*، فصلنامه اقتصاد و تجارت نوین شماره ۱۲، ۱۳۸۷.

[۱۸] طیب‌نیا علی و آرزو ترشابی: *محاسبه کارایی بانک‌های ایران با استفاده از شکل تبعی انعطاف پذیر جامع فوریر و تحمیل شرایط منظم*، فصلنامه برنامه و بودجه سال ۱۶ شماره ۳، ۱۳۹۰.

[۱۹] موسویان و همکاران: *نقش شورای تخصصی فقهی در ارتقای سطح مشروعیت و کارایی بانک‌های اسلامی*، مجله اقتصاد اسلامی، شماره ۳۶، ۱۳۸۸.

[۲۰] نبی، منوچهر و دیگران: *مطالعه تطبیقی بانکداری اسلامی و متعارف در ایران و مالزی با رویکرد سودآوری*، مجموع مقالات دومین کنفرانس بین‌المللی توسعه نظام تأمین مالی در ایران، ۱۳۹۰.

[21] Ibrahim and Abdalla, Abdelgadir: *Scale and Technical Efficiency of Islamic Banks in Sudan: Data Envelopment Analysis*, working paper in MPRA, 2010.

[22] Kabir Hassan: *The Cost Profit and X-Efficiency of Islamic Banks*, Economic research forum 12-21 December 2005 Grand Hyatt Cairo Egypt, 2004.

- [23] Bashir, A.H.M: *Assessing the Performance of Islamic Banks: Some Evidence From the Middle East*, American Economics Association Annual Meeting, New Orleans, LA, 2001.
- [24] Kader, J.M., Asaporta, A.J. and Al-Maghaireh, A: *Comparative financial Performance of Islamic Banks Vis-a` -Vis Conventional Banks In The UAE*, Proceeding on Annual Student Research Symposium and the Chancellor's Undergraduate Research Award, Al-Ain University, Al-Ain, Available at: <http://sra.uaeu.ac.ae/CURA/Proceedings>, 2007.
- [25] Samad, A: *Performance of Interest-free Islamic Banks Vis-a` - Vis Interest-based Conventional Banks of Bahrain*, Journal of Economics and Management, Vol. 12 No. 2, pp. 1-15, 2004.
- [26] Moin, M.S: *Performance of Islamic Banking and Conventional Banking in Pakistan A Comparative study*, Master Degree Project in Finance Advance Level/15p ECTS Spring Term 2008, University of Skövde, Skövde, 2008.
- [27] Akhtar, M.F., Ali, K. and Sadaqat, S: *Liquidity Risk Management: a Comparative Study Between Conventional and Islamic Banks of Pakistan*, Interdisciplinary Journal of Research in Business, Vol. 1 No. 1, pp. 35-44, 2011.
- [28] Cengiz Erol, Hasan F. Baklaci, Berna Aydog˘an and Go˘kc, e Tunc: *Performance Comparison of Islamic (participation) Banks and Commercial Banks in Turkish Banking Sector Department of International Trade and Finance*, Izmir University of Economics Izmir, Turkey, 2013.

[29] Gilbert, R. A., Meyer, A. P. and M. D., Vaughan: *the Role of a CAMEL Downgrade Model in Bank Surveillance*, Federal Reserve Bank of St. Louis Working Paper Series, no. 2000-021A, 2000.

[30] Hays, F., De Lurgio, S. and A., Jr., Gilbert: *Efficiency Ratios and Community Bank Performance*, Journal of Finance and Accountancy vol. 1, no. 1, 2009.

[31] IMF and World Bank: *Financial Sector Assessment: A Handbook*, 2005.

[32] Baral, K. J: *Health Check-up of Commercial Banks in the Framework of CAMEL: A Case Study of Joint Venture Banks in Nepal*, The Journal of Nepalese Business Studies, vol. 2, no. 1, p. 41-55, 2005.

[33] Angela Romana, Alina Camelia: *Analysing the Financial Soundness of the Commercial Banks in Romania: An Approach Based on the Camels Framework*, International Economic Conference of Sibiu 2013 Post Crisis Economy: Challenges and Opportunities, IECS 2013.

[۳۴] خوانساری، رسول، لیلا محرابی و دیگران: *وضعیت بانکداری در ایران و جهان ۲۰۱۱ میلادی-۱۳۹۰ هجری شمسی*، انتشارات پژوهشکده پولی و بانکی، ۱۳۹۳.

[35] Avkiran, N.K., CAI, L: *Predicting Bank Financial Distress Prior To Crises*, UQ Business School, The University of Queensland, Australia Working paper. Available at <http://www.nzfc.ac.nz/archives/2012/papers/updated/24.pdf>, 2012.

[36] Gungel, N: *Financial Ratios and the Probabilistic Prediction of Bank Failure in North Cyprus*, European Journal of Scientific Research vol.18, no.2, p.191-200, 2007.

[37] Evan, O. et al: *Macroprudential Indicators of Financial System Soundness*, IMF Occasional Paper, no. 192, 2000.

[38] Sarkar, A. A: *CAMELS Rating System In the Context of Islamic Banking: Aproposeds for Shariah*, jornal of Islamic Economics, Banking and Finance, vol. 2, no. 2, p. 212-229, 2006.

[۳۹] محقق نیا و دیگران: *واکاوی راه کارهای ارتقاء عملیات بانکداری بدون ربا با شیوه بررسی تطبیقی عوامل تأثیرگذار بر کارایی در ایران و سایر کشورها با رویکرد تحلیل پوششی داده ها، ۱۳۹۳.*